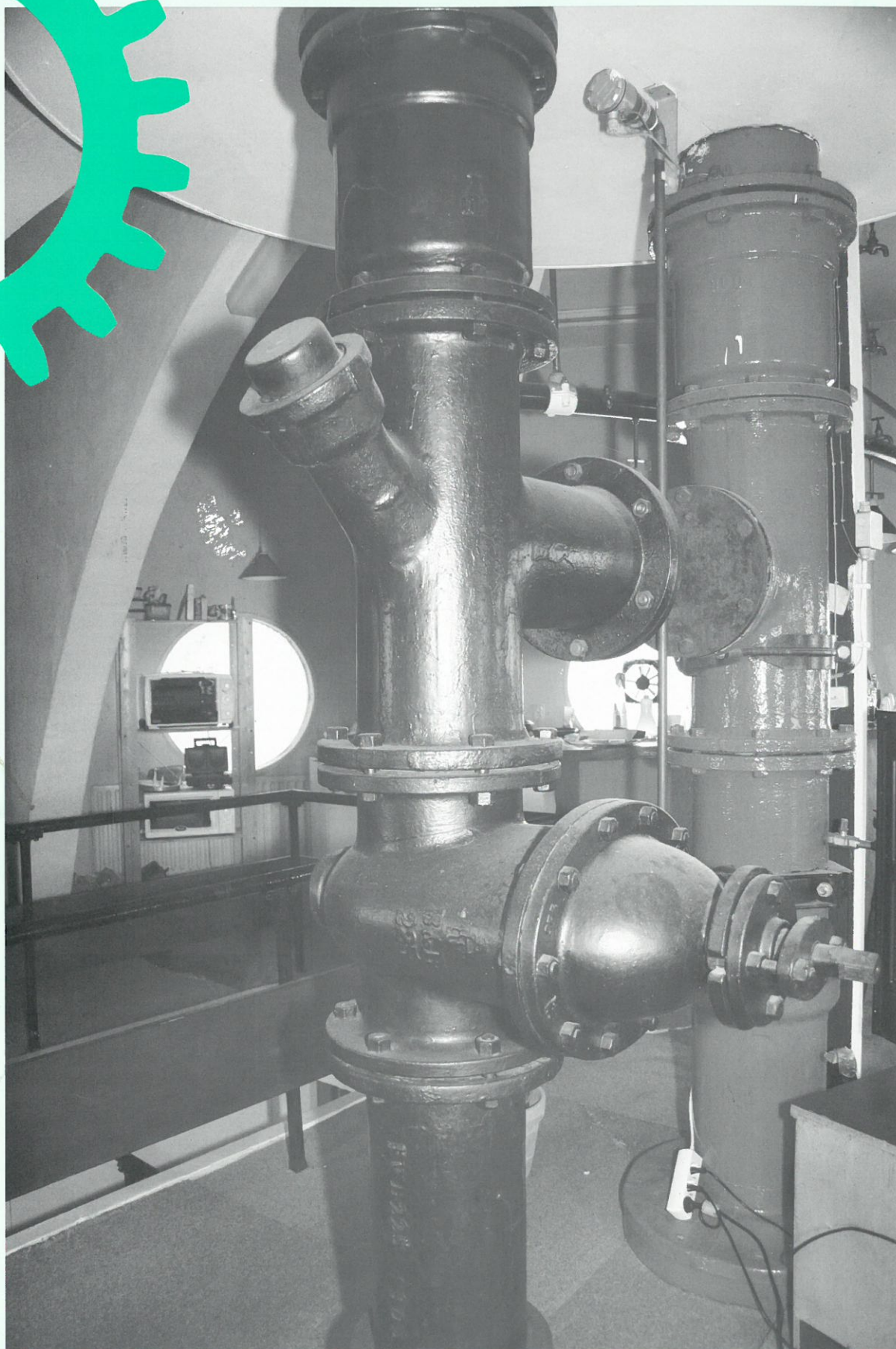

KIJKJE IN DE WATERTOREN

De buitenkant van de watertoren aan de Hoge Rijndijk in Leiden kennen we. De binnenkant is echter veel minder bekend. In dit nummer van Stielz een kijkje binnen in de watertoren, die opnieuw door de gemeente te koop wordt aangeboden. De foto's zijn van de 'huisfotograaf' van Stielz, Niek Bavelaar.

STIELZ

TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN WERKEND LEIDEN

€ 2,75

JAARGANG 21 NUMMER 2 juni 2010

- Meelfabriek wacht nieuw leven
- v.d.Klaauw-toren voorlopig gered
- Industrie & Beeldende kunst (slot)
- Drakenburgh op expositie

Colofon

Stielz Jaargang 21 (2010) Nummer 2
ISSN 0928-9437

Stielz stond oorspronkelijk voor StielZaken als uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel). Deze stichting ijvert voor de opsporing en behoud van monumenten van bedrijf en techniek in Leiden en omgeving. Stiel verstaat onder monumenten niet alleen oude fabrieken, maar ook winkels, pakhuizen, bruggen, stations en nutsbedrijven. Sinds de oprichting van de stichting in 1987 is dankzij haar inspanningen een groot aantal complexen op de plaatselijke en landelijke monumentenlijsten geplaatst. Verder onderzoekt en beschrijft Stiel de geschiedenis van Leiden als vooraanstaande industriestad. Met de ondertitel 'geschiedenis van werkend Leiden' gaat dit blad een stapje verder dan de formele doelstelling van de stichting: de beschrijving van de recente sociaal-economische geschiedenis van Leiden en omgeving.

Secretariaatsadres Stiel

Postbus 4021, 2301 RA Leiden. Tel. 071-5125877; e-mail: info@stiel-leiden.nl. Nieuwe donateurs, die ons werk willen steunen, kunnen zich voor minimaal € 15 per jaar aanmelden. Bedrijfsdonateurs betalen minimaal € 50 met recht op een advertentie in dit blad. Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op Postbank 10.39.391. Donateurs ontvangen het blad gratis. Losse nummers € 2,75.

Website Stiel:

www.stiel-leiden.nl

Redactie Stielz

Wibo Burgers, De Fruittuinen 70, 2132 NZ Hoofddorp, tel.023-5632725, e-mail: wibo.burgers@wxs.nl. Stielz volgt de spellingregels van het Witte Boekje (Genootschap Onze Taal).

Distributie

Mevr. N. Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311XX Leiden, tel. 071-5149863.

Druk

Elvé Leiden

Ontwerp omslag en concept binnenwerk

Donna Smith

Lay-out

Grafisch Bureau Christine van der Ven, Voorschoten

Medewerkers aan dit nummer

Niek Bavelaar is 'huisfotograaf' van STIEL. Tel. 071-5149863; e-mail: njbavelaar@casema.nl. Wibo Burgers is journalist en kunsthistoricus. Joop Gijsman is oud-ondernemer en penningmeester/secretaris van STIEL. Gerard van Hees is voorzitter van STIEL. Gerard Telkamp is historicus in Leiden.

Stielz komt tot stand dankzij steun van de volgende Leidse bedrijven
Dieben BV Beheersmij

Bestuur Stichting Industrieel Erfgoed Leiden

G. van Hees, voorzitter, J.J. Gijsman, wnd. secretaris/penningmeester, H.J. Korthof, tweede secretaris, mr.ir. L. Barendregt, ir. P. Buring, drs W.B. Burgers, mr. J.J. Turenhout

Ere-voorzitter: Ing. H.J. Budel

REDACTIONEEL

Kritisch volgen

Drie jaar geleden sloot de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden met de gemeente Leiden, de projectontwikkelaars van de Meelfabriek en de SLS (huisvesting Leidse studenten) een overeenkomst over een nieuw leven voor de Meelfabriek. De organisatie had toen al twintig jaar, vanaf haar oprichting in 1987, strijd geleverd voor het behoud van de kolos aan de rand van de Leidse binnenstad. Via het toekennen van de status van rijksmonument in het jaar 2000 werd dat doel voorlopig bereikt.

In 2007 kreeg STIEL de kans om mee te praten met de overige betrokkenen over de plannen voor het fabriekscomplex. Om dat mogelijk te maken werd een beroep van de organisatie tegen de vigerende plannen voor de Meelfabriek bij de Raad van State ingetrokken. Daartegenover stond de toezegging dat enkele onderdelen van het complex, het kantoorgebouw en de fietsenstalling, niet afgebroken zullen worden voor er een compleet plan op tafel ligt (met inbegrip van een oplossing voor de silogebouwen). Ook zal STIEL nadrukkelijk betrokken worden bij het verdere overleg over het plan voor de Meelfabriek.

In april jl. werd in het kader van een startbijeenkomst voor monumentenbeheer - nieuwe stijl in de Meelfabriek het plan van de Zwitserse architect Peter Zumthor gepresenteerd. Daarover elders in ons blad een verslag. De bijeenkomst was zonder meer een verrassing en dat geldt zeker voor het plan. Zumthor is van plan alle gebouwen van het complex op een na (het ketelhuis) te voorzien van nieuwe gevels. Elk gebouw krijgt een eigen behandeling en een eigen functie. De nieuwe gevels zullen de oude constructies (staalskeletten, betonnen kolommen en siloruimten) benadrukken en respecteren. Oude industriële kracht als achtergrond voor het leven van nu, aldus Zumthor.

Het is een hele nieuwe opvatting van monumentenzorg. De vraag blijft of dit een goede manier is om met rijksmonumenten om te springen. Die vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Het is evenwel niet uitgesloten dat de voorgenomen werkwijze van Zumthor een succes zal blijken. Dat moet afgewacht worden. STIEL blijft intussen de ontwikkelingen nauwlettend en kritisch volgen, met als einddoel een verantwoord hergebruik van de Meelfabriek.

Gerard van Hees

Omslagfoto: Monumentenconferentie in en om de Meelfabriek.

INHOUD

3

Nieuw leven voor Leidse Meelfabriek /Stiel's actielijst

7

Vliegekamp wordt woonwijk

8

Rubriek Monument: Oude haardenfabriek in glansrol

11

Industrie & Beeldende Kunst IV (slot): Rein Nijhof: fascinatie voor oude fabrieksgebouwen

12

Kijkje in de watertoren

14

Ing. D.W. van Rennes en zijn machinefabriek Drakenburgh

16

Uit Leiden & regio

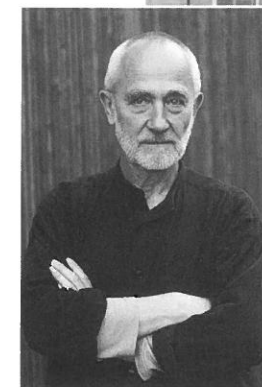
18

Het verhaal van het Haagse sportgebouw

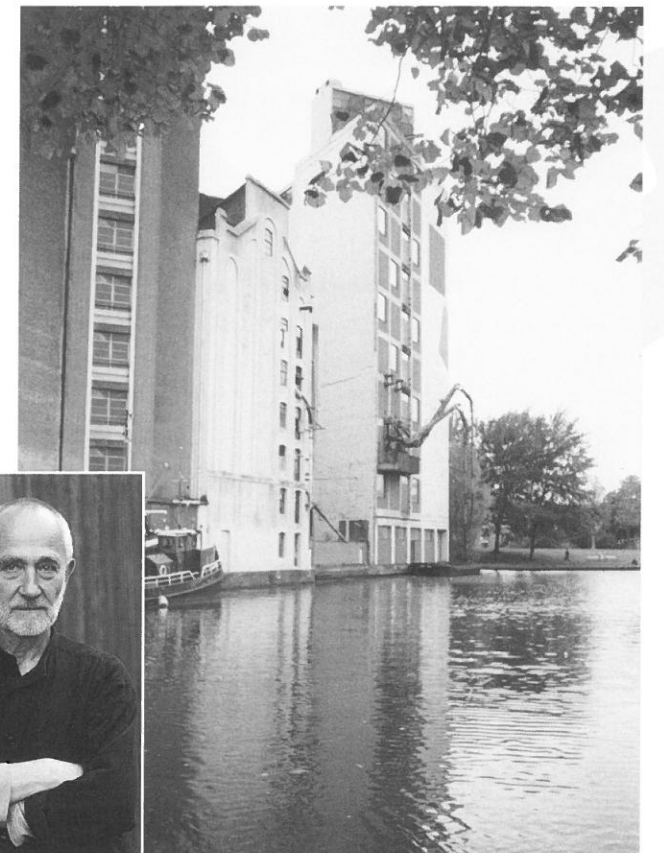

NIEUW LEVEN VOOR LEIDSE MEELFABRIEK

De Zwitserse architect Peter Zumthor gaat met eigenaar/projectontwikkelaar Ab van der Wiel uit Noordwijk de Leidse Meelfabriek nieuw leven inblazen. Het werk begint volgend jaar en de verwachting is dat het nieuwe complex, dat overigens maar in beperkte mate zal herinneren aan het oude fabriekscomplex, in 2015 gereed komt. Zo'n dertig jaar nadat de eerste plannen voor hergebruik van de Meelfabriek waren gemaakt. STIEL speelde, zoals bekend, een hoofdrol in het behoud van de Meelfabriek.

Architect Peter Zumthor. Rechts: De Meelfabriek in afwachting van een nieuw leven.

Kanaal

Het hart van het westelijk plangebied wordt het nieuwe Meelfabriek Park, gelegen tussen de nieuwe gebouwen (twee hoge gebouwen met luxe appartementen) aan de Oosterkerkstraat, die dezelfde schaal hebben als de omliggende bebouwing. Een voetgangersbrug verbindt dit park met het nieuwe Meelfabriek Plein, dat ligt op de plek waar zich nu de toegang tot het complex bevindt. Het kanaal, dat vroeger van noord tot zuid midden door het terrein liep, wordt weer opengelegd. Het zal de overgang tussen het fabriekscomplex van vroeger en het nieuwe gedeelte markeren. Het gehele nieuwe Meelfabriekcomplex krijgt een grote, ondergrondse parkeergarage.

De historische Meelfabriek was een verzameling van gebouwen, op verschillende tijdstippen gebouwd in uiteenlopende stijlen, ieder met een specifieke functie. Dit concept wordt aangehouden bij de herontwikkeling van het complex. Ieder gebouw heeft een eigen specifieke functie en zal zo ontworpen worden dat het een eigen architectonische karakter zal hebben, gebaseerd op de bestaande constructieve structuur.

MONUMENTENZORG – MODERNE STIJL

De monumentenzorg in ons land is aan verandering toe. Vandaar dat een nieuwe beleidsvisie is ontwikkeld bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, die onlangs is verschenen. Hieronder volgt een samenvatting van deze visie in hoofdlijnen.

Er wordt uitgegaan van drie pijlers voor de monumentenzorg - nieuwe stijl:

1. de cultuurhistorische belangen moeten meewegen.

Dat gebeurt al, maar nog niet voldoende. Er worden nogal eens ruimtelijke ontwikkelingen opgestart zonder dat de cultuurhistorie betrokken wordt bij de afwegingen. Om daaraan een halt toe te roepen zullen gemeenten bij het vaststellen van bestemmingsplannen rekening moeten gaan houden met cultuurhistorische waarden. De minister ontwikkelt een rijksstructuurvisie waarin wordt beschreven waar het rijk zich voor verantwoordelijk voelt en wat van nationaal cultuurhistorisch belang is.

De provincies en gemeenten leggen zelf hun visie op de ruimtelijke ontwikkeling vast. Inplaats van een toetsing achteraf, zoals nu vaak het geval is, komt er helderheid over de cultuurhistorische inbreng bij de vaststelling van het gemeentelijk bestemmingsplan.

2. een krachtiger en eenvoudiger regelgeving

De burger en de eigenaar van een monument moeten meer ruimte krijgen. Het is van belang dat, voorafgaande aan de aanwijzing tot gemeentelijk monument, overleg wordt gevoerd met de eigenaar. Er komen kortere en eenvoudiger regels, monumentenzorg moet meer een lust dan een last zijn. Zo is de vergunningsplicht voor kleine ingrepen aan monumenten intussen afgeschaft. Er komen minder, eenvoudiger en snellere procedures.

3. bevordering van herbestemming

Een passende herbestemming geeft een grotere kans op behoud van een gebouw, complex of terrein. Belangrijk is ook dat een nieuwe bestemming een positief effect kan hebben op de omgeving. Bezie een monument altijd in zijn omgeving. Wanneer een gebouw zijn functie verliest, volgt er vaak een lange periode van plannen maken voor hergebruik. Het gebouw raakt in verval, verloedert. Dat is ongunstig voor de kansen op herbestemming. Vandaar dat gedacht wordt aan een regeling voor het wind - en waterdicht houden van gebouwen (in eerste aanleg alleen rijksmonumenten) gedurende de overgangperiode.

Nog enkele andere belangrijke punten uit de beleidsvisie:

- * een herselectie (het onder de loep nemen van alle beschermde monumenten) wordt door de minister afgewezen. Hij kiest voor een geleidelijke actualisering van het monumentenbestand.
- * Groene monumenten (tuinen, stadsparken, kloostertuinen e.d.) kunnen vanaf 2009 subsidie voor instandhouding krijgen.
- * de vijftigjaren-grens in de Monumentenwet zal verdwijnen. De gebiedsgerichte en programmatische aanpak van de monumentenzorg maakt dat mogelijk. Bovendien sluit dat aan bij de hedendaagse beleving dat ook recente bouwwerken van waarde kunnen zijn.
- * Een belangrijke wijziging is al ingevoerd: aanwijzing van monumenten uit de periode van vóór 1940 op verzoek van derden is niet meer mogelijk.

Ketelhuis

Het oudste gebouw van het complex, het Ketelhuis (1896), krijgt zes verdiepingen met ruimten voor workshops en seminars. Ook komt er een filmhuis in het gebouw. In het centrale silogebouw is een hotel met restaurant op de topverdieping opgenomen. Via een luchtbrug is er een verbinding met het naastgelegen House of Fashion and Design, in het tweede silo-gebouw.

Het Meelmagazijn is bestemd voor fitness en sport. In het huidige Molengebouw komen *loft*-woningen, ruime appartementen met een eigen loggia. Het Rif-fellokaal biedt ruimte aan ateliers en bedrijfjes. De bestaande Schoonmakerij gaat ruimte bieden aan studio's en kantoorruimten.

In het nieuwe gedeelte komen aan de kant van de Waardgracht zo'n vijftig appartementen voor studentenhuysvesting. Aan de Oosterkerkstraat ten slotte zullen twee appartemententorens verrijzen. Daarvoor zal

Herontwikkeling en stedelijke vernieuwing, nu ook van toepassing op de Meelfabriek.

de bestaande bebouwing, waaronder het administratiegebouw, moeten wijken.

STIEL'S ACTIELIJST**VAN DER KLAAUW-TOREN VOORLOPIG GERED**

Andermaal een overzicht van de activiteiten van STIEL ten behoeve van Leids erfgoed. Belangrijkste resultaat: de Van der Klaauw-toren is voorlopig van de sloop gered!

* STIEL heeft voor deze 'parel van de wederopbouw-architectuur' de status van rijksmonument aangevraagd. STIEL heeft desgevraagd in april jl. een nadere toelichting gegeven op de aanvraag. Daarin zegt de organisatie dat alleen de aanvraag van rijksmonumentenbescherming toelaat dat er alsnog een meer serieuze en diepgaande, openbare discussie kan worden gevoerd over de mogelijkheden tot hergebruik van de toren, ontworpen door de destijds toonaangevende Leidse architecten H. van Oerle en J.J. Schrama. Als er voor die discussie geen ruimte wordt geschapen, zal voor de Van der Klaauw-toren gelden dat wat weg is, niet meer terugkomt. Inmiddels is hangende het onderzoek van de minister voorbescherming verleend aan de Van der Klaauw-toren. Daarmee is voorlopig de sloop van de baan. Het laat zich aanzien dat de beslissing over het voortbestaan van de toren na de zomerperiode zal vallen.

Intussen heeft STIEL begin juni een aanvraag gedaan om de toren ook de status van gemeentelijk monument te geven.

Loft-woningen

Eigenaar en projectontwikkelaar Ab van der Wiel vertelde tijdens de bijeenkomst met Zumthor over zijn eigen relatie met de Meelfabriek. Hij kocht het complex in 1998 nadat hij in New York bij toeval met *loft*-woningen in aanraking was gekomen. Mogelijkheden daarvoor zag hij in de Leidse Meelfabriek, die tien jaar eerder leeg was komen te staan. Serieuze plannen kwamen van de grond toen vast kwam te staan dat de in inmiddels verkregen status van rijksmonument geen onoplosbare problemen zou geven en de gemeente zich soepel zou opstellen ten opzichte van wijzigingen in de plannen.

Maar het moet natuurlijk allemaal wel bekostigd worden. Van der Wiel: "We komen er wel uit, al zal het marginaal zijn. Belangrijk is ook dat we er plezier in hebben."

Wibo Burgers

De Van der Klaauw-toren.

* *Het Harteveld-complex* (Langegracht 63). STIEL heeft de vorige maand een bezwaarschrift ingediend tegen de bouwvergunning voor dit complex. In dit oudste fabriekscomplex van Leiden dreigt een rampzalige ingreep in de voorgevel, die de monumentale waarde van het pand sterk zal aantasten. STIEL heeft ernstige bezwaren tegen de voorgenomen aantasting van de voorgevel van Langegracht 65. Deze bezwaren zijn geenszins weggenomen door de tussentijdse wijziging van de plannen tot verbouwing die door de architect op advies van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit (ARK) zijn aangebracht en vervolgens door deze commissie zijn goedgekeurd. STIEL meent dat de ingreep kan uitblijven wanneer ter plaatse van de entree van het pand het trottoir wordt verlaagd.

Ook constateert STIEL dat de ARK geen woord heeft gewijd aan de inhoudelijke kritiek op de plannen voor Langegracht 65 zoals door STIEL geformuleerd. *Ons bestuur heeft de aanmatiging, waarmee leden van de ARK bij die gelegenheid de inbreng van STIEL terzijde hebben geschoven als grievend ervaren en als niet passend voor een commissie die door de gemeenteraad is aangewezen als deskundig orgaan voor het uitbrengen van advies over verzoeken om vergunning voor sloop, verplaatsing of wijziging van de op de rijks- en gemeentelijke monumentenlijst geplaatste objecten.*

* De vroegere kleiwarenfabriek *Nieuw Werklust* in Hazerswoude-Rijndijk verkeert in een desolate toestand. Eerder heeft STIEL in een brief aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rijns- woude aangedrongen op maatregelen om het verval

te stuiten. Tot op heden is er helaas geen beweging in deze kwestie.

* Voor het pand van de *Duinwaterleiding* op de hoek van de Hooigracht en de Ir. Driessenstraat heeft de monumentencommissie een positief advies gegeven. B. en W. moeten beslissen over de verlangde status van gemeentelijk monument voor dit gebouw uit de wederopbouwperiode.

* In de loop van 1999 adviseerde de Leidse monumentencommissie positief over het voorstel van STIEL om de vroegere *vellenploterij annex pakhuis* (uit 1916) aan de Evertsenstraat/Rijnkade de status van gemeentelijk monument te geven. Het advies moet in een verkeerde bureaula terecht zijn gekomen, want tot op heden is een beslissing van B. en W. uitgebleven!

De vroegere vellenploterij.

ADVERTENTIE

Dirk van Eck-Stichting Sociale en economische geschiedenis Leiden en omstreken

De Dirk van Eck-Stichting brengt de sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken onder de aandacht van een breed publiek. We organiseren filmavonden en lezingen, we zetten ons in voor het behoud archieven en we geven boeken en dvd's uit. Donateurs van de stichting ontvangen het Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken gratis.

Voor meer informatie over ons en onze komende activiteiten kunt u contact opnemen met:

Dirk van Eck-Stichting
Postbus 849
2300 AV Leiden
email: info@dirkvaneck.nl

www.dirkvaneck.nl

PLAN IN DE MAAK VOOR VALKENBURG VLIEGVELD WORDT WOONWIJK

Katwijk – De gemeente Katwijk en het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (RVOB) gaan samen een plan opstellen voor de ontwikkeling van het vroegere Marinevliegveld Valkenburg. Daartoe werd in maart jl. een intentieovereenkomst gesloten tussen Katwijk en het RVOB. De overeenkomst heeft betrekking op het Katwijkse deel van de locatie Valkenburg. Er is apart overleg met de gemeente Wassenaar over het kleine deel van de locatie dat tot deze gemeente behoort.

Het is de bedoeling dat het overleg tussen de twee partners in de ontwikkeling van de locatie Valkenburg zal leiden tot een ontwerp-Masterplan, dat waarschijnlijk begin volgend volgend jaar gepresenteerd zal worden. Het is de bedoeling dat op deze locatie 5000 woningen worden gebouwd, waarvan 500 in een topwoonmilieu. Van de overige 4500 huizen wordt 30 procent gerealiseerd als sociale woningbouw. De

De laatste open dag op het Vliegveld Valkenburg, vijf jaar geleden.

wijk zal ontsloten worden door de Rijnlandroute en de RijnGouwewijk. Men wil de woonwijk duurzaam en energieneutraal ontwikkelen. Er is ook ruimte voor een werkpark en een groen recreatiegebied.

Monumenten

Bij de ontwikkeling van de locatie wordt rekening gehouden met de bestaande kwaliteiten in het gebied, zoals cultuurhistorie en archeologie. Rekening houden dus met het feit dat het gehele vliegveld nog niet zolang geleden gemeentelijk monument is geworden. Bovendien is een aantal objecten rijksmonument, zoals de telefoonbunkers, de FLAK-luchtafweerstelling

en de tankgracht tussen Katwijk en Wassenaar. Militair erfgoed zal dus, naar het zich laat aanzien, overleven.

De Duitsers lieten de gebouwen op Valkenburg eruit zien als boerderijen teneinde het militaire gebruik zoveel mogelijk te camoufleren. Die manier van bouwen wordt 'Heimchutz Architektur' genoemd. Ook op het vliegveld Deelen bij Arnhem, nu een rijksmonument, zijn dergelijke gecamoufleerde barakken te vinden.

Het vroegere Marinevliegveld Valkenburg is tot 1 januari 2007 door de Marineluchtvaartdienst gebruikt als basis voor o.a. de Orion-vliegtuigen. Het vliegveld was in aanleg toen de Duitsers ons land binnenvielen. De bezetters maakten het af, maar gebruikten de Fliegerhorst Katwijk slechts tot 1943. Het vliegveld werd onbruikbaar gemaakt. Direct na de bevrijding werd het vliegveld door 600 Canadezen van de Royal Engineers hersteld. De Marineluchtvaartdienst nam op 15 oktober 1947 het veld in gebruik en stationeerde er de squadrons 320 en 321. Die hadden tot taak de opsporing en bestrijding van Russische onderzeeboten. Dat gebeurde met 13 Lockheed P-3 Orions. Na de Koude Oorlog verviel deze taak. Na de sluiting van het militaire vliegveld Ypenburg bij Den Haag in 1991 werd Valkenburg ook gebruikt voor vluchten voor het Koninklijk Huis, het kabinet en buitenlandse staats- hoofden.

Nu worden de vroegere hangars, bedrijfsruimten, kantoren, werkplaatsen en opslagruimten op het vroegere vliegveld verhuurd. De huur geldt in principe tot juli 2012: dat is het tijdstip waarop naar verwachting begonnen zal worden met het veranderen van het vliegveld in een woonwijk.

RUBRIEK MONUMENT

OUDE HAARDENFABRIEK IN GLANSROL

RUBRIEK MONUMENT

In de rubriek Monument aandacht voor industrieel erfgoed buiten de Leidse regio. Deze keer gaat het over de oude haardenfabriek Dru in Ulft.

De oude haardenfabriek DRU in het Gelderse Ulft is in het afgelopen jaar een glansrol gaan vervullen: die van cultuurpaleis. Het is een van de voorbeeldprojecten van MoMo, het nieuwe monumentenbeleid van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. waartoe sinds kort ook de Leidse Meelfabriek behoort.

Het bekende merk in het rood: DRU

Vanaf de achttiende eeuw heeft zich langs de Oude IJssel bij het dorp Ulft het eerste zware industriegebied van ons land ontwikkeld door de stichting van hoogovens en gietrijen. Het gaat hier om de eerste ijzerhut, gesticht in 1754. Het stromende water van de rivier dreef de ijzermolens aan, waarin het ijzererts (oer) dat langs de oevers werd gedolven, werd verwerkt. In 1774 werd het bedrijf overgenomen door

burgemeester Diepenbrock en apotheker Reigers. De eerste letters van hun namen en die van het dorp Ulft vinden we terug in de naam DRU.

Veel van dit soort bedrijven zijn in de tweede helft van de vorige eeuw verdwenen. De DRU overleefde echter. De fabriek werd bekend door haar gietijzeren haarden, pan-nen, badkuipen en emaillewerk. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw was de fabriek de grootste werkgeefster van de streek (in haar beste periode waren er meer dan 1500 werknemers), maar in 2003 ging het bedrijf op in een groter concern en vertrok het naar nieuwbouw in Duiven, waar nog steeds de befaamde haarden worden geproduceerd.

De transformatie van het historisch gegroeide fabriekscomplex (13,8 hectare), voor het grootste deel afkomstig uit de negentiende eeuw, is zonder meer een moeilijke opgave. Uitgangspunt voor het stedenbouwkundig plan werd het behoud van zoveel mogelijk onderdelen. Maar naast herbestemming van fabrieksgebouwen werd gedacht aan nieuwbouw, om de niet rendabele onderdelen van de herbestemming te financieren. Op basis van dit plan werd gezocht naar partners en die werden, zij het met grote moeite, gevonden: een lokale woningbouwvereniging en een projectontwikkelaar uit de regio. Voor moeilijke zaken werd BOEI (Maatschappij voor de exploitatie en ontwikkeling van Industrieel Erfgoed) ingeschakeld. De samenwerking van alle partijen kreeg vorm in een convenant, dat mede door de provincie werd ondertekend.

De entree tot de DRU-fabriek

Uiteindelijk werd besloten om de oude DRU-fabriek te ontwikkelen tot een bijzonder complex van veelzijdige functies: wonen, werken, cultuur, bibliotheek, theater, poppodium en een nationaal IJzermuseum) en horeca.

Bij de uitvoering van de plannen zijn nog heel wat problemen gerezzen, zoals de wijziging in subsidie-regelingen voor rijksmonumenten en de vervuiling van de bodem. Voor de sanering van het gebied stelde de provincie vele miljoenen beschikbaar. Ook moest een exploitatiekort weggewerkt worden. Dat lukte door de sloop van een (beschermde) vroeg naoorlogs blok van het complex, waardoor extra woningen en parkeerruimte tot stand konden komen. Een belangrijke positieve factor voor het doorvoeren van de plannen was de brede steun van de bevolking, die vooral tot uitdrukking kwam in de medewerking voor het opzetten van een ijzermuseum. Momenteel is een expositie over ijzer in de regio te zien in het

voormalig DRU-complex als een opstap naar het Nationaal IJzermuseum. De tentoonstelling is tot en met oktober op zon- en feestdagen van 13.00 tot 17.00 uur te bezichtigen.

Oude architectuur

De culturele activiteiten zijn ondergebracht in het zogenaamde Portierscomplex, een robuust gebouw, krachtig vorm gegeven door de architecten vader (Gerrit) en zoon (Arend) Beltman uit Enschede. Onder de naam de Drufabriek wordt een breed scala van culturele acti-

viteiten geboden, voor jong en oud. Bij de verbouwing is de oude architectuur zoveel mogelijk in stand gelaten, alleen waar nodig opgeknapt. De nieuwe, toegevoegde architectuur sluit aan bij het industriële karakter van het complex, ontworpen vanuit de functie, met gebruik van beton, glas en staal.

De grootste veranderingen vonden plaats in het binnenste van het gebouw. Zo werd bij de theaterzaal en het poppodium een bijzondere prestatie geleverd. In de omarming van de negentiende-eeuwse gevels werden twee geavanceerde doosvormige betonconstructies geplaatst. Daarin bevinden zich

Gezicht op een van de gebouwen met de bedrijfswatertoren.

de moderne zalen met een goede akoestiek.

De komende jaren worden ook de overige industriële gebouwen gerestaureerd en van een nieuwe bestemming voorzien; verschillende typen woningen, een hotel, woon-werk-lofts en kantoren. Het gehele binnenterrein en de watertoren zullen in het plan opgenomen worden. De watertoren wordt gerestaureerd, maar een functie ervoor is nog niet bekend.

De totale kosten van dit omvangrijke project bedragen 87 miljoen euro. De kosten van de restauratie van het Portierscomplex en de realisatie van de Drufabriek belopen 12,5 miljoen euro. Voor het overgrote deel zijn deze gefinancierd via subsidies van het rijk en de provincie Gelderland.

Wibo Burgers

Bronnen

- * Website gemeente Oude-IJsselstreek
- * Brochure Modernisering Monumentenzorg van ministerie O., C. en W. (2007)
- * Architectenweb

Het beeld van de ijzergieter, een geschenk van het personeel bij gelegenheid van 200 jaar DRU in 1954.

uitvaartverzorging

Janson & Bolland

Uitvaartcentrum Levendaal

Levendaal 103 • 2311 JG Leiden t 071 512 2112 f 071 513 3113 e info@uitvaartcentrumlevendaal.nl i www.uitvaartcentrumlevendaal.nl

Bent u geïnteresseerd in het Leidse en regionale Erfgoed en wilt u graag het beroemde Leids Jaarboekje gratis ontvangen, dan kunt u niet zonder het lidmaatschap van de Vereniging Oud-Leiden.

HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Opgericht 5 november 1902

De contributie bedraagt € 20,- per jaar; jongeren tot 25 jaar betalen slechts € 12,50. Door overmaking van dit bedrag op Postbankrekening 17 52 28 o.v.v. "nieuw lid" bent u lid van de Vereniging Oud-Leiden.

Postbus 917, 2300 AX Leiden, www.oudleiden.nl

STICHTING DIOGENES LEIDEN

Wij zoeken een vrijwilliger, een meedenkende innovatieve penningmeester voor ons bestuur. Het bestuur bestaat uit 4 personen. Er is ondersteuning van onze administrateur, die voor de verwerking van alle financiële zaken zorg draagt. We vergaderen gemiddeld 8 keer per jaar. Een kleine vergoeding wordt geboden. Voor informatie: Peter Verkroost – voorzitter, tel. 071 - 5 176 715, e-mail pverkroost@casema.nl. Zie ook onze website: www.diogenes-leiden.nl

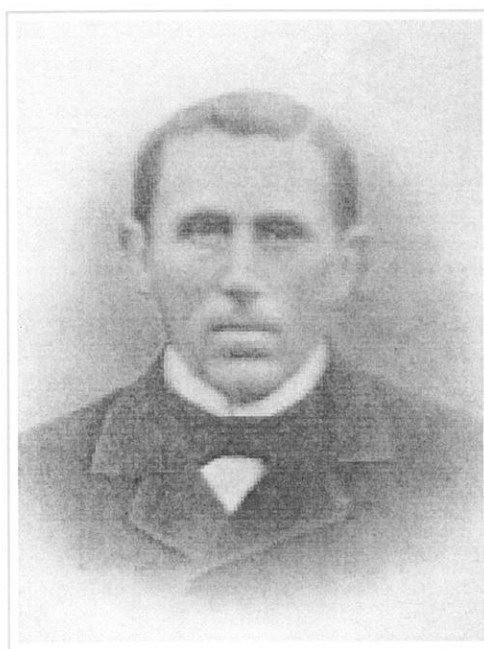
Bouwbedrijf Paardekooper

Sedert 1881

In 1881 heeft Arie Paardekooper de fundamenteën gelegd voor ons bouwbedrijf. Verweven met deze lange historie is de liefde voor het vak, vakmanschap, vertrouwen en natuurlijk altijd weer bouwen. Bouwbedrijf Paardekooper restaureert, renoveert en onderhoudt gebouwen.

- Lid van het NVOB
- Lid Bouwgarant
- Erkend Hoofdaannemer
- Erkend Leerbedrijf

Miening 41, 2381 GP Zoeterwoude
071-5801254
info@bouwbedrijf-paardekooper.nl

Arie Paardekooper 1857-1915

INDUSTRIE beeldende kunst

4 (slot)

REIN NIJHOF:

FASCINATIE VOOR OUDE FABRIEKSGEBOUWEN

In de kunstgeschiedenisboeken worden ze niet vermeld, in de kunstmusea ontbreken ze, hun namen hebben slechts plaatselijke of regionale bekendheid. Dat geldt voor de tekenaars en schilders die zich zonder kunstzinnige pretenties bezighouden met het afbeelden van industrieel erfgoed. Toch levert dat soms aardig werk op, met een vooral documentaire betekenis. Kijk naar het werk van Rein Nijhof, industrieschilder uit overtuiging. De laatste aflevering in de serie over industrie en beeldende kunst.

Hoe komt iemand ertoe om oude fabrieksgebouwen te schilderen? Peter Nijhof (zoon van de schilder) en Wim Wolting geven op die vraag een antwoord in de biografie van Rein Nijhof, die voorkomt in de catalogus van de oeuvre-tentoonstelling in juni 1996 bij gelegenheid van de zeventigste verjaardag van Nijhof. Voor hem betekende dat op late leeftijd nog de erkenning als industrieschilder. Jammer genoeg overleed hij in april 1996, wél in het besef dat die erkenning nabij was.

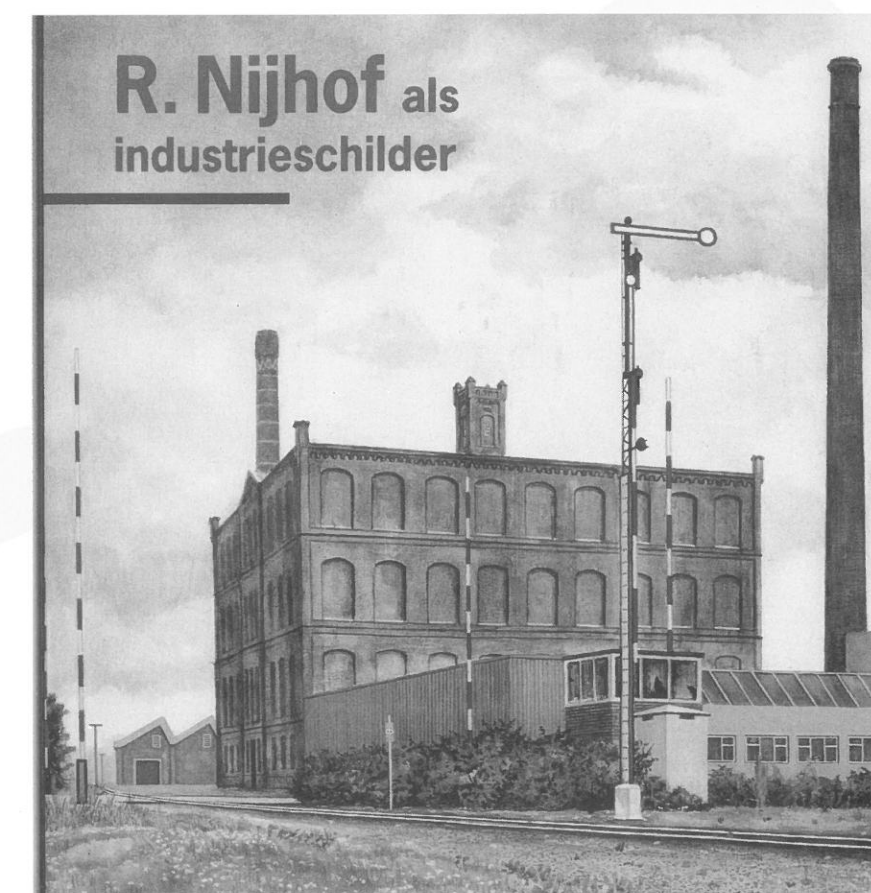
Rein Nijhof, op 24 juni 1926 geboren in Zutphen, woonde in de nabijheid van de hoge toren van de Nieuwstadkerk. Mogelijk heeft dat geleid tot zijn levenslange voorliefde voor torens. Op zijn zesde verhuisde hij met zijn ouders naar Deventer. Hij raakte gefascineerd door de fabrieken met hun schoorstenen, die toen nog royaal voorhanden waren in de stad. Wellicht is dat de basis geweest voor zijn interesse voor oude fabrieksgebouwen, waarvan hij de desolate sfeer op zijn doeken steeds beter wist weer te geven.

Later kwam hij terecht in Amersfoort, waar hij tekenles kreeg

van de schilder Wouter Bakkenes. Later volgde hij avondlessen aan de Academie, maar de oorlog haalde er een streep door. Bij toeval kwam hij in de gelegenheid om muziek te gaan tekenen voor verschillende uitgevers. Dat was het vak, dat hij

zou blijven uitoefenen: muziekgraveren.

Intussen was hij begonnen met het vastleggen van industriële tafelen in Amersfoort: de Eemhaven met schepen en silo's, de gesloopte gasfabriek. In een latere fase van

Omslag van de catalogus van de tentoonstelling van werk van Rein Nijhof in 1996.

zijn leven kwam hij terecht in de Gelderse Achterhoek. Hartproblemen leidden tot volledige arbeidsongeschiktheid. Operaties hadden nadien een gunstige invloed op zijn gezondheidstoestand, zodat hij weer kon schilderen.

Slopershamer voor zijn

Hij legde zich nadien bijna uitsluitend toe op het schilderen en tekenen van industriële taferelen. Vaak was hij, nog net op tijd, de slopershamer voor. Dat gold voor de textielfabriek Rigtersbleek in Enschede en de jutefabriek van Ter Horst in Rijssen. De in de jaren tachtig toegenomen belangstelling voor industrieel erfgoed gaf Nijhof een

extra impuls. Vanaf die tijd stond het industrieel erfgoed centraal in zijn werk, en dan in het bijzonder oude fabrieksgebouwen. Die trokken hem meer dan de architectonisch vaak aantrekkelijker objecten als watertorens, stationnetjes of gemalen. Die laatste komen in zijn oeuvre maar sporadisch voor. Natuurlijk heeft het werk van Nijhof vooral grote documentaire waarde.

Nijhof overleed op 23 april 1996 in Zutphen, zijn geboortestad, enkele maanden voor de opening van zijn jubileumtentoonstelling in museum Jannink te Enschede.

Wij hebben Rein Nijhof genomen als voorbeeld van de categorie van tekenaars en schilders die zonder kunstzinnige pretenties de objecten

van hun interesse op het doek hebben vastgelegd. Daarbij gaat het niet alleen om industrieel erfgoed, maar ook om vliegtuigen, schepen, techniek en dergelijke. Vaak halen hun werken in kunstzinnig opzicht de streep niet, meestal is de documentaire waarde ervan echter groot. Vandaar dan ook dat dergelijke werken vooral te vinden zijn in historische en gespecialiseerde musea. En bij de liefhebbers natuurlijk.

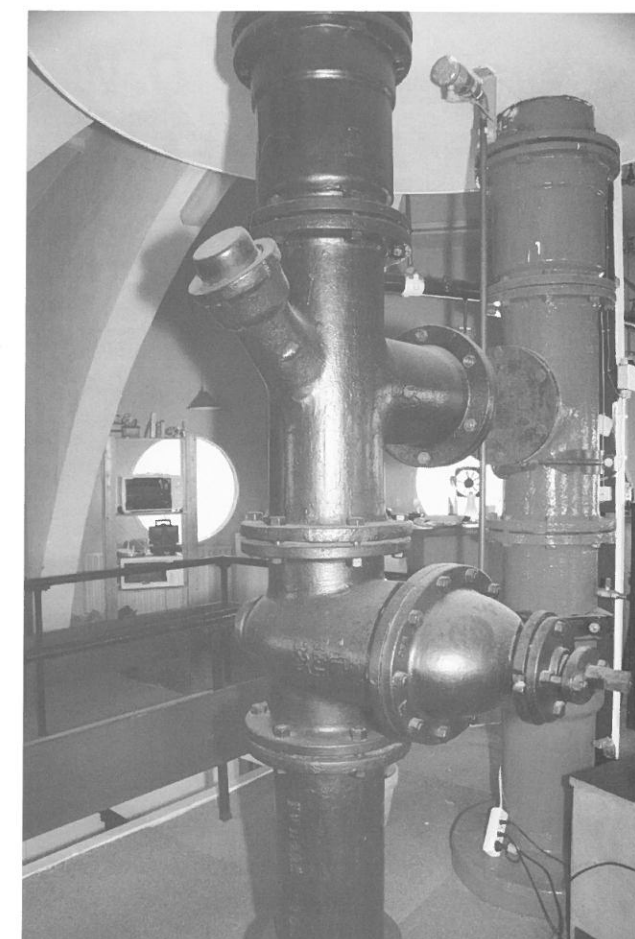
Wibo Burgers

Bronnen

Peter Nijhof en Wim R. Wolting: Nijhof als industrieschilder, Zwolle, 1996.

KIJKJE IN DE WATERTOREN

De buitenkant van de watertoren aan de Hoge Rijndijk in Leiden kennen we. De binnenkant is echter veel minder bekend. In dit nummer van Stielz een kijkje binnen in de watertoren, die opnieuw door de gemeente te koop wordt aangeboden. De foto's zijn van de 'huisfotograaf' van Stielz, Niek Bavelaar.

Boeiende expositie museumwerf Vreeswijk ING. D.W. VAN RENNES EN ZIJN MACHINEFABRIEK "DRAKENBURGH"

De machinefabriek Drakenburgh in Leiden in de laatste jaren van haar bestaan.

De Drakenburgh Machinefabriek heeft een lange en rijke historie en dankt haar naam aan het Huis Drakenburgh, een pand aan de Utrechtse Oude Gracht. Oprichter van de fabriek, Dirk Willem van Rennes, bouwde daar in 1890 de eerste verbeterde petroleummotor van Nederlands fabrikaat. Maar wat te denken van de eerste fiets in Nederland, de productie van naaimachines en scheepsmotoren?

Dirk Willem van Rennes is als zoon van een broodbakker geboren op 26 december 1836. De bakkerszoon zal zich snel ontwikkelen tot een pionier op het gebied van verbrandingsmotoren. In die 19^e eeuw waren in de buitenlandse verscheidene grote uitvinders in de weer, onder wie typen als James Watt. Unieke individuen die hun dagen vooral sleten tussen de draaiende machinedelen, smeerolie, gloeiende steenkool en stoom.

In Nederland is de uitvinderkoorts nooit tot zo'n grote hoogte gestegen. De tot instrumentmaker geschoolde Dirk Rennes heeft in ons land in de 19^e eeuw dan ook een uitzonderingspositie. Zijn eerste en enige Nederlandse octrooi vraagt hij aan in 1860. Daarbij gaat het om een machinale deegkneder. Van Rennes is dan 23 jaar.

ling in Amsterdam een stempelpers. Twee jaar later staat hij weer op een tentoonstelling. Ditmaal met een handnaaimachine. Over die naaimachines blijft hij nadenken. Van Rennes reist met zijn naaimachine naar de werelddtentoonstelling in Wenen (1873) en Philadelphia (VS, 1876). Op die laatste tentoonstelling staat hij naast de Singer Manufacturing Company, die dan al een jaarproductie van 300.000 stuks kent. Niet gestoord door de aanwezigheid van deze gigant, vraagt Van Rennes in zijn catalogus aandacht voor de door hem op zijn naaimachine aangebrachte verbeteringen. In die tijd levert zijn fabriek vierhonderd machines per jaar.

Na de kneedmachines, stempelpersen en handnaaimachines gaat Van Rennes in 1890 over op de productie van gasmotoren. Hij is dan al een tijdje bezig met motoren.

Zijn heteluchtmotor met een vermogen van 2 pk is echter geen succes. Hij denkt na over een door hem ontworpen fiets voorzien van zo'n motor. Maar dat idee laat hij varen. In 1883 laat Van Rennes zijn eerste geslaagde heteluchtmotor zien op een tentoonstelling in Amsterdam. De heteluchtmaschine is een gesloten geheel met twee gescheiden cilinders, die aan de onderkant verhit worden door een kolenvuur. De bovenkant wordt gekoeld door een watermantel. Het vermogen van de machine bedraagt honderd omwentelingen per minuut, wat neerkomt op 0,6 pk. De heteluchtmotor is in de kleine industrie populair vanwege de eenvoudige bediening.

Gasmotoren

Na de heteluchtmotoren volgt de productie van gasmotoren. Daarbij wordt het gasmengsel door een van buiten aangebrachte steekvlam ontstoken. De motoren kenmerken zich door hun degelijkheid en lange levensduur. Tussen 1883 en 1895 levert Van Rennes honderd gasmotoren, gemiddeld vermogen tussen de 2 en 18 pk. Hij is daarmee de grootste producent van gasmotoren. Steeds vaker worden de gasmotoren omgebouwd voor petroleum. Dit gebeurt omdat niet op iedere plaats in Nederland een gasfabriek gas kan aanleveren. De motoren worden voornamelijk gebruikt als krachtwerktuig in fabrieken, maalderijen, bakkerijen of weverijen en ook in de landbouw.

In 1891 wordt voor het eerst een petroleummotor in een schip geplaatst. Dat wordt een gigantisch succes. In twintig jaar tijd vindt in de binnenvaart een complete revolutie plaats dankzij de Van Rennesmotoren. Die vinden bij honderdtallen hun weg naar de wereldmarkt. Op de werelddtentoonstelling te Brussel in 1910 wordt de Van Rennesmotor bekroond met de Grand Prix. Tot in Nieuw Guinea en Australië toe draaien de Van Rennesmotoren.

Het pand Drakenburgh aan de Oude Gracht bij de Jansbrug in Utrecht is inmiddels te klein. In 1899 verhuist de machinefabriek naar Huize Raadwijk aan de Croeselaan in Utrecht (waarvan het adres in 1931 zal veranderen in Vondellaan, omdat dan de Moesgracht wordt gedempt).

In 1903 wordt het bedrijf een naamloze vennootschap (NV) met de naam: "Machinefabriek Drakenburgh" v/h D.W. van Rennes. In 1910 werken er 60 mensen. In dat jaar neemt Van Rennes de zuigasmotor opnieuw in productie. Deze keer zo verbeterd, dat hij kan dienen als aandrijfkraft voor een zeeschip. In 1912 komt het eerste zeeschip genaamd

"Zeemeeuw" in de vaart, uitgerust met twee schroeven, elke apart aangedreven door een Van Rennes zuigasmotor van 150 pk.

Op 30 november 1912 overlijdt Dirk Willem van Rennes. In zijn korte biografie wordt hij omschreven als een eenvoudig mens, peinzend, knutselaar en harde werker. Toch was hij geen wereldvreemde uitvinder. Daarvoor was hij te vaak nadrukkelijk aanwezig op nijverheidstentoonstellingen tot in Amerika toe. Wat betreft het binnenhalen van orders blijkt hij bij nader inzien een dynamisch verkoper met internationale contacten.

De hernieuwde productie van gasmotoren duurt niet lang. In 1918 wordt het schip de "Zeemeeuw" weer omgebouwd van gas naar petroleum, mede ook omdat petroleum een erg goedkope brandstof was. In 1918 wordt de 4-cilinder scheepszuigasmotor nog wel tentoongesteld op de Utrechtse Jaarbeurs.

Dieselmotor

Bij Drakenburgh maakt men tot ongeveer 1930 petroleummotoren. Daarna komt de Van Rennes-dieselmotor uit. Helaas gaat de jaren-dertig-crisis niet aan de fabriek voorbij. Orders lopen terug en Machinefabriek Drakenburgh ziet zich genooddaakt in afgeslankte vorm verder te gaan op een nieuwe locatie aan de Sumatrastraat te Leiden. In 1937 meldt het jaarverslag dat het de NV niet lukt te profiteren van de oplevende behoefte aan dieselmotoren. Hoewel de omzetten en reparatieopdrachten een lichte stijging vertonen ten opzichte van voorgaande jaren, deelt de bank halverwege het jaar mee haar vordering over te doen aan de heren Schumacher en Touwen. Gevolg is een onzekere situatie, waardoor klanten het laten afweten. Uiteindelijk moet in dat zelfde jaar de inventaris voor 3500 gulden worden verkocht. De bezittingen van de NV bestaan dan nog slechts uit magazijngoederen, modellen, tekeningen en kantoorinventaris. Het bedrijf wordt overgenomen door de enige aandeelhouder, de heer Leunes.

In de vakwereld en door de gebruikers worden de Van Rennesmotoren zonder uitzondering goed beoordeeld. Met een beperkt aantal vaklieden doet directeur Lantinga nog een poging het bedrijf voort te zetten. Samen met Van Schaik zet Lantinga de bouw van Van Rennesmotoren opnieuw voort.

Halverwege de jaren '50 neemt de Amsterdamse firma Van de Wal het bedrijf over. In die jaren komt het nieuwe type motor, de snelloper, op de markt. Grote bedrijven als DAF zetten hele fabrieksstraten | 15

op en produceren duizenden motoren. Deze miljoeneninvesteringen van die bedrijven kan Drakenburgh niet doen. Het bedrijf richt zich daarom op constructiewerk, plaatwerk, kraan- en machinebouw.

In de tweede helft van de jaren zeventig wil eigenaar Van de Wal af van de fabriek. Bedrijfsleider Weima, boekhouder Cornelissen en de bazen J. en P. van der Heiden en H. van de Zeeuw besluiten in 1978 tot overname. In 1981 verhuist het bedrijf naar een moderne bedrijfshal aan de Adm. Banckertweg, eveneens te Leiden. De orderportefeuille varieert van machinebouw en kraanbouw tot veevoederinstallaties. De productie van Van Rennes scheepsmotoren behoort dan echt tot de verleden tijd. De zaken gaan zo goed, dat een tweede productiehal nodig is. Er werken meer dan honderd mensen bij Drakenburgh. Het bedrijf investeert in geavanceerde technieken en levert tot in de uithoeken van Europa en de Verenigde Staten.

Machinefabriek Drakenburgh floreert tot in de eerste jaren van het nieuwe millennium. Dan gaat het bergafwaarts met de fabriek. Het bedrijf, dat in 2005 nog een jaaromzet heeft van 8,5 miljoen euro, kan een jaar later geen nieuwe investeerder meer vinden. Daarmee wordt het faillissement onvermijdelijk.

UIT LEIDEN EN REGIO

BESTUURSMEDEDELING

Wegens verhuizing heeft onze zeer gewaardeerde secretaris drs. Jan Willem Wesseldijk per 1 juni zijn functie neergelegd. We zullen hem missen. Joop J. Gijsman neemt voorlopig zijn functie waar.

AANDACHT VOOR LIGGING VAN BOLLENSCHUREN

Lisse – Er is een onderzoek verschenen over de ligging van bollenschuren en ander erfgoed van de bloembollencultuur in het landschap van de Duin- en Bollenstreek. Het blijkt dat de bouwwerken vooral gebouwd zijn in linten die de strandwallen volgen en dat op knooppunten daarvan bollenschuren en kwekerswoningen in clusters bij elkaar staan.

Het onderzoeksrapport 'Ruimtelijke linten en clusters van bollenerfgoed' werd in maart jl. gepresenteerd.

Overgenomen van Museumwerf Vreeswijk.

Bronnen

- Drakenburgh-Nieuws, BV Machinefabriek Drakenburgh Leiden. Auteur: Frans van Montfoort
- Het Utrechts Nieuwsblad, 13-11-1999. Auteur: Frans van Montfoort
- Het Leidsch Dagblad, 2006
- Stichting Industrieel Erfgoed Leiden

De tentoonstelling is nog tot september te bezichtigen op de Museumwerf Vreeswijk, Wierselaan 113, Nieuwegein, vrijdags van 13 tot 16 uur en zaterdags van 13 tot 17 uur. Vanaf de A2 via afrit 10. Behalve de tentoonstelling biedt de werf de gelegenheid om werken aan historische binnenvaartschepen met eigen ogen te zien. www.museumwerf.nl

Een tot appartementencomplex verbouwde bollenschuur in Sassenheim.

Het is gemaakt door de Projectgroep Behoud en Herbestemming Bollenerfgoed van het Cultuur-Historisch Genootschap Duin- en Bollenstreek (CHG). Het eerste exemplaar werd uitgereikt aan CHG-voorzitter Pieter van Vree.

Van de circa 1500 bollenschuren, die in de regio Duin- en Bollenstreek hebben gestaan, zijn er nog maar ongeveer 400 over. Het is belangrijk dat het erfgoed van de bloembollencultuur niet verdwijnt, omdat het een grote cultuurhistorische waarde heeft en onlosmakelijk is verbonden met het cultuurlandschap van de Duin- en Bollenstreek. Uit het onderzoek blijkt

langs welke linten en in welke clusters het bollenerfgoed zich in de afgelopen anderhalve eeuw heeft ontwikkeld. De resultaten daarvan zijn ingetekend in kaarten.

Speciale aandacht vroeg de projectgroep voor het bollenerfgoed in het landelijk gebied. Eind vorig jaar is immers de intergemeentelijke Structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek van kracht geworden, waardoor het buitengebied voortaan onder het regime van de Greenport Ontwikkelings Maatschappij (GOM) valt.

Tijdens de bijeenkomst bleek dat in veel gemeenten het in 2006 ingevoerde Regionaal Bollenschurenbeleid een locale invulling heeft gekregen. Steeds meer bollenschuren worden op gemeentelijke monumentenlijsten gezet. Desondanks verdwijnen er nog steeds belangrijke panden. Van de 96 bollenschuren die vier jaar geleden in de Regionale Collectie Bollenschuren werden opgenomen, zijn er de afgelopen jaren toch nog zes gesloopt. Daarom stelt de projectgroep voor om de lijst aan te vullen met zeven andere bollenschuren in de diverse gemeenten. Later dit jaar zal de vernieuwde en verbeterde lijst van de Regionale Collectie Bollenschuren aan het algemeen bestuur van de Regio Holland Rijnland ter vaststelling worden aangeboden.

Toekomst

Met het aanbieden van het rapport is het project Behoud en Herbestemming Bollenerfgoed binnenkort officieel afgerond. De projectgroep heeft sinds 1997 gewerkt aan het behoud van de meest waardevolle bollenschuren in de Bollenstreek. Enerzijds door ze een vorm van bescherming te geven en anderzijds door te bevorderen dat ze een nieuwe functie krijgen. De projectgroep heeft tientallen adviezen uitgebracht en de bollenschuren als architectonisch interessante gebouwen op de kaart gezet. Daardoor is de aandacht voor het bollenerfgoed en het draagvlak voor behoud ervan enorm toegenomen.

Dit jaar gaat het project Bollenerfgoed verder als een vrijwilligerswerkgroep binnen het Cultuur-Historisch Genootschap. Het CHG is met de gemeenten in de Duin- en Bollenstreek in overleg over financiering van de activiteiten en het op peil houden van de verzamelde kennis.

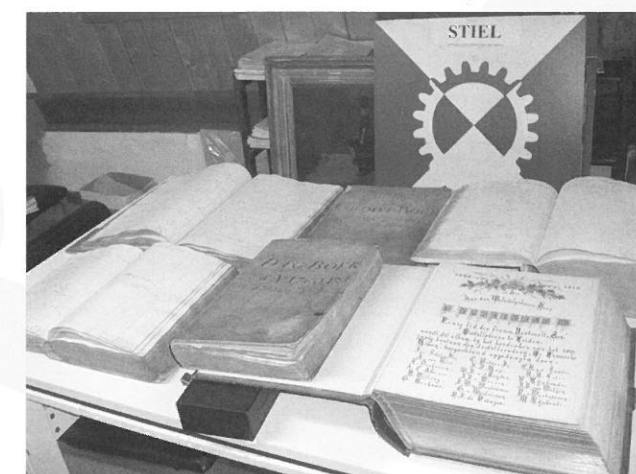
Het rapport 'Ruimtelijke linten en clusters van Bollenerfgoed' (inclusief CD-Rom) is verkrijgbaar voor 25 euro excl. portokosten via de website van het project Behoud en Herbestemming Bollenschuren: www.bollenschuren.nl. Daarop is ook alle informatie over het project te vinden.

N.V. DISTILLEERDERIJ DE FRANSCH KROON V/H HARTEVELT & ZOON

VERLIES EN WINST

Het verlies is dat de ARK, de welstandscommissie, heeft besloten tegen het advies van de unit Monumentenzorg en STIEL in het College van B&W te adviseren hetopenhakken van de gevel toe te staan. De gevelsteen met de druiventros op Langegracht 65 zou dan elders in de gevel herplaatst worden. Een onbegrijpelijke beslissing, deze ingreep in de oudste industriegevel van Leiden (1760). Uiteraard zijn we als STIEL in beroep gegaan en we hopen dat B&W, de wethouder, het standpunt van zijn ambtenaren en van onze organisatie volgt.

De winst is dat STIEL in het bezit gekomen is van vijf boekhoudboeken van Harteveldt & Zoon uit de periode 1780 tot 1802. Het betreft tien centimeter dikke boeken op geschept papier, met de hand beschreven: twee Kasboeken, een Dagboek, een Grootboek en een Rekeningenboek met balans en uitgaven. Ook een gevelsteen uit 1760 hebben we opgehaald bij de dochter

van de laatste directeur. Ook het lang gezochte denkenboek in leer gebonden van het 150-jarig bestaan, 1760-1910, bleek aanwezig. We proberen het binnenkort ergens tentoon te stellen en dan over te dragen aan het Regionaal Archief Leiden.

HET VERHAAL VAN HET HAAGSE SPORTGEBOUW

Elk monument heeft zijn eigen verhaal. Soms is het al geruime tijd geleden aan een tweede of soms zelfs een derde leven begonnen. Maar steeds is het in onze belevingswereld gebleven. Deze keer in deze rubriek een wat minder bekend monument, dat er ook na meer dan een eeuw nog goed bijstaat: het vroegere Sportgebouw aan de Theresiastraat in Den Haag.

Op een oude foto op de internetsite van het Haagse gemeentearchief zien we het bloemencorso, dat op 10 september 1898 ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Wilhelmina door Den Haag trok. Wielrijders met versierde fietsen bevonden zich op het Nederlands Sportpark aan de Laan van Nieuw Oost-Indië met op de achtergrond het sportgebouw aan de Theresiastraat. Het sportgebouw was toen nog kersvers, het kwam in de periode 1896-1897 tot stand. Het werd gebouwd in opdracht van de n.v. Sportterreinen Den Haag naar een ontwerp van Joh. Mutters jr.

Het gebouw heeft een rechthoekige plattegrond met van origine een symmetrisch opgebouwde, verhoogde entreepartij met daarachter een grote zaal met een boven- en benedengalerij. De smalle travee links aan de voorzijde van een bouwlaag met lessenaarsdak is een latere toevoeging, waarschijnlijk uit 1906, toen hier voor een tentoonstelling ook meerdere tijdelijke gebouwen zijn neergezet. Oorspronkelijk zag de linkerzijde er net zo uit als de rechter.

Het gebouw was maar tot 1905 het domein van sporters. Het werd daarna gekocht door J.M. Washington, die het liet verbouwen tot manege. Aan de voorzijde wordt zijn naam op een tegeltableau vermeld: J.M. Washington, dealer in horses, met aan weerszijden een grote paardenkop. In het midden van de jaren twintig verdween de manege. Het gebouw werd overgenomen door de Belgische autodealer Henri Englebert, die vanuit dit gebouw auto's als Nash, Rover en Packard aan de man bracht. Tijdens het bombardement op het Bezuidenhout kreeg de zaak veel schade, maar het autobedrijf bleef er tot in de jaren zestig van de vorige eeuw gevestigd. Tegenwoordig herbergt het gebouw, dat de status van rijksmonument heeft, een aantal bedrijven, waaronder een sportzaak. Daarmee is de cirkel weer rond.

Art Nouveau

Het Sportgebouw is een creatie van Joh. Mutters jr. (1858-1930), een niet zo bekende architect, die echter in Den Haag en omgeving een flink aantal opmerkelijke gebouwen in veel verschillende stijlen tot stand heeft gebracht. Het sportgebouw is ontworpen in de zogeheten overgangsstijl van het eerste decennium van de

Het Sportgebouw aan de Theresiastraat zoals het er nu uitziet.

twintigste eeuw met neogotische kenmerken. Bijzonder is de zeer vroege toepassing van gewapend beton in de overspanning van de sportzaal. In de vestibule bevindt zich een fraaie mozaïekvloer, waarin sportemblemen zijn afgebeeld.

De fraaie mozaïekvloer in de vestibule.

Mogelijk als eerste Nederlandse architect heeft Mutters de Belgisch-Franse Art Nouveau toegepast in het pand van Lensvelt-Nicola aan de Venestraat uit 1895. Mutters was ook de ontwerper van het vroegere Zuid-Hollandsch Koffiehuis aan de Dagelijkse Groenmarkt, Apotheek Nanning aan de Korte Poten (interne verbouwing), hotel De Twee Steden aan het Buitenhof (verbouwing, uitbreiding), de uitbreiding van hotel Wittebrug, alsmede enkele fraaie villa's aan de Jan van Nassastraat. Mutters is ook de ontwerper van het vilapark De Kievit in Wassenaar.

Wibo Burgers

ADVERTENTIE

Wij brengen het nieuws bij u thuis!

Met het Leidsch Dagblad blijft u op de hoogte van de gebeurtenissen in uw omgeving én leest u al het landelijke en wereldnieuws. Daarnaast besteden we veel aandacht aan cultuur, sport, wonen en ontspanning. Nieuws dat u direct raakt.

Dat brengen wij graag bij u thuis.

Word abonnee,
bel 088 - 8241111
of surf naar
www.leidschdagblad.nl

www.leidschdagblad.nl

Leidsch Dagblad

Het Motorhuis
Autodealerbedrijven

OPEL SAAB CHEVROLET CITROËN Huisoccasions

Leiden. Vondellaan 80. Tel: 071 - 535 18 00
www.motorhuis.nl

"J. Zierikzee"
maatschoenmakerij

H.P.H. Nusteling
Bakkersteeg 3
2311 RH Leiden Tel.: 071-5131156

maatschoenen op het net?

www.maatschoenen.nl

